

Bewegingsonderwijs in het basisonderwijs

Domeinbeschrijving ten behoeve van peilingsonderzoek

SLO • nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling

Bewegingsonderwijs in het basisonderwijs

Domeinbeschrijving ten behoeve van peilingsonderzoek

Juni 2016

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

Verantwoording

2015 SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling), Enschede

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Auteur: Marco van Berkel

Informatie

SLO

Afdeling: primair onderwijs

Postbus 2041, 7500 CA Enschede

Telefoon (053) 4840 664

Internet: www.slo.nl

E-mail: primaironderwijs@slo.nl

AN: 1.7394.675

Inhoud

1. Inleiding	5
2. Opbouw van de domeinbeschrijving	6
3. Huidige onderwijspraktijk	7
4. Het beoogde curriculum	8
5. Suggesties voor de peiling	12
6. Werkwijze domeinbeschrijving bewegingsonderwijs	15
Referenties	16
Bijlage	17

1. Inleiding

Het is belangrijk om te weten wat kinderen in Nederland leren op school. Daarom worden al sinds 1987 periodieke peilingsonderzoeken gehouden in het primair onderwijs. Peilingen, zowel aanbodspeilingen als resultaatpeilingen, zijn onderdeel van de stelsevaluatie door de Onderwijsinspectie. Ze richten zich op de volle breedte van het beoogde onderwijsaanbod zoals landelijk is vastgesteld en worden periodiek uitgevoerd, waardoor vergelijking van prestaties over de tijd mogelijk is. De uitkomsten van het peilingsonderzoek geven op stelselniveau een beeld van het 'kennen en kunnen' in Nederland: ze vertellen ons wat kinderen leren op school, hoe deze resultaten zich in de tijd ontwikkelen en hoe ze zich verhouden tot het beoogde onderwijsaanbod. Op de factoren die daar van invloed op zijn, wil de inspectie de komende jaren ook meer inzicht proberen te krijgen door middel van de peilingen.

Onder regie van de Onderwijsinspectie brengt Peil.onderwijs in brede zin de kennis, vaardigheden en houding van leerlingen aan het einde van het primair onderwijs in kaart. Externe partijen ontwikkelen in opdracht van de Onderwijsinspectie voor desbetreffend domein een passend meetinstrument. Daarna worden de peilingsonderzoeken uitgevoerd onder leerlingen in groep 8. Per domein gaat het om een representatieve steekproef van 100 tot 150 scholen.

De onderzoeken worden gedaan op basis van een zogenaamde *domeinbeschrijving*. In een domeinbeschrijving wordt beschreven wat de wettelijke eisen zijn voor de inhoud van het specifieke domein en hoe deze inhoudelijke eisen kunnen worden vertaald naar de praktijk van het onderwijs. De domeinbeschrijving geeft inzicht in de essentie van het beoogde curriculum voor wat betreft het te peilen domein. SLO ontwikkelt de domeinbeschrijvingen in opdracht van het ministerie van OCW. Dat gebeurt in een interactief proces in samenspraak met Onderwijsinspectie, leraren, schoolleiders en 'domeinexperts'.

In 2016 voert de Onderwijsinspectie een peiling uit naar het aanbod en de leerresultaten van het bewegingsonderwijs in het basisonderwijs. Deze domeinbeschrijving vormt daarvoor de basis.

2. Opbouw van de domeinbeschrijving

De uitgangspunten voor de domeinbeschrijving bewegingsonderwijs zijn:

- Kerndoel 57 en 58 met de daarbij horende karakteristiek als wettelijk voorgeschreven kader;
- Basisdocument bewegingsonderwijs voor het basisonderwijs als uitwerking van de vakwereld (vakvereniging, SLO, opleiders en (vak)leerkrachten) van de kerndoelen met de belangrijkste componenten van een kwalitatief goed programma voor bewegingsonderwijs;
- De domeinbeschrijving is methode-onafhankelijk. Meerdere methodes kunnen voldoen aan de doelen en uitwerkingen bij deze domeinbeschrijving.

In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op de huidige onderwijspraktijk van het bewegingsonderwijs, waarbij wordt stilgestaan bij de opbouw in het programma, verschillen tussen vakleerkrachten, vakspecialisten en groepsleerkrachten, de variatie in accommodaties waarin bewegingsonderwijs wordt gegeven, en naschoolse activiteiten in en rond de school.

In hoofdstuk 4 worden de kerndoelen bewegingsonderwijs en de karakteristiek van het leergebied toegelicht en wordt aangegeven op welke wijze in het *Basisdocument bewegingsonderwijs* kaders zijn beschreven voor een kwalitatief goed programma. Een belangrijk onderdeel hierbinnen is het onderscheid tussen bewegingsdoelen en reguleringsdoelen. Tevens wordt stilgestaan bij de vraag of er een noodzakelijk eindniveau te bepalen is voor groep 8 van de basisschool.

In hoofdstuk 5 worden suggesties beschreven voor de peiling mede in relatie tot het PPO-onderzoek uit 2008.

Het laatste hoofdstuk gaat in op de werkwijze en de verantwoording van de totstandkoming van deze domeinbeschrijving.

3. Huidige onderwijspraktijk

In het basisonderwijs wordt lesgegeven door vakleerkrachten bewegingsonderwijs, vakspecialisten bewegingsonderwijs, en groepsleerkrachten. Vakleerkrachten hebben de eerstegraads lerarenopleiding lichamelijke opvoeding afgerond en zijn volledig bevoegd en adequaat opgeleid om bewegingsonderwijs te verzorgen. Vakspecialisten hebben na de pabo de *Leergang Vakleraar bewegingsonderwijs via pabo* afgerond. Groepsleerkrachten die bewegingsonderwijs geven aan groep 3-8, zijn afgestudeerd aan de pabo voor 2005, aangezien dit diploma vanaf 2005 geen bevoegdheid meer geeft voor het bewegingsonderwijs aan groep 3 t/m 8¹. Uit onderzoek blijkt dat ongeveer 25% van de basisscholen lessen bewegingsonderwijs laat geven door onbevoegden. Dit zijn groepsleerkrachten die de leergang niet hebben afgerond, of mbo-ers met de specialisatie leerkrachtondersteuner in het bewegingsonderwijs. Ook zij zijn formeel niet bevoegd om zelfstandig les te geven. Vakspecialisten die uitsluitend aan hun eigen groep lesgeven zijn een bijzondere groep, omdat zij wel zijn afgestudeerd als vakspecialist, maar op school niet worden ingezet als vakspecialist. De kwaliteit komt na enige tijd onder druk te staan, omdat de startcompetentie niet uitgebouwd wordt (Reijgersberg, N., Werff, H. van der, & Lucassen, J., 2013).

De rol van methodes in het bewegingsonderwijs is anders dan in andere vakgebieden, omdat kinderen niet uit een methode werken. De meeste vakleerkrachten en vakspecialisten volgen niet een methode, maar hebben hun lessen zelf samengesteld uit één of enkele methodes samen met ideeën uit de vaktijdschriften en studiedagen. De basis voor het programma ligt in dat geval wel in deze methode(s), maar het programma volgt deze methode niet. Groepsleerkrachten die aan hun eigen klas lesgeven volgen vaker een methode, omdat daarmee de afstemming tussen de lessen van verschillende klassen op dezelfde dag beter wordt. De leerkrachten hoeven in dat geval minder materialen klaar te zetten en/of op te ruimen tijdens hun eigen les.

Bewegingsonderwijs wordt in het basisonderwijs vooral in een binnenaccommodatie gegeven. Met kleuters wordt veel buiten gespeeld, wat gezien kan worden als een aanvulling op, of een ondersteuning van het onderwijs in bewegen. De groepen 3 t/m 8 krijgen weinig bewegingsonderwijs buiten (op het plein of een veld). De binnenaccommodaties verschillen erg. Oudere gymzalen kunnen erg klein zijn, de vaste inrichting van deze zalen heeft meestal ook beperkingen. Als de kinderen in een sporthal les krijgen, moet deze meestal gedeeld worden, waardoor bepaalde vaste toestellen (zoals touwen en ringen) niet voor iedere les beschikbaar zijn. De accommodaties hebben invloed op de activiteiten die kunnen worden aangeboden en dus op het curriculum van de school.

Op steeds meer scholen zijn er mogelijkheden voor de leerlingen om na schooltijd mee te doen aan allerlei sport- en beweegactiviteiten. Het aanbod van schoolsportactiviteiten, vaak in samenwerking met sportbonden, een eigen schoolsportvereniging, clinics, toernooien, et cetera wordt steeds uitgebreider. Scholen sluiten aan bij landelijke of lokale sportstimuleringsprojecten en werken samen met sportverenigingen. Gemeentes hebben combinatiefunctionarissen of buurtsportcoaches in dienst die naschoolse activiteiten organiseren.

¹ De exacte regeling is iets complexer, omdat het te maken heeft met de startdatum van de pabo-opleiding plus de einddatum waarop het diploma is verkregen. Iemand die vanaf 1 september 2005 start met de pabo-opleiding heeft geen bewegingsonderwijs voor groep 3-8 meer in het programma en krijgt hiervoor geen bevoegdheid.

4. Het beoogde curriculum

Kerdoelen bewegingsonderwijs en de karakteristiek van het leergebied

In de kerndoelen voor het primair onderwijs (2006) staan de wettelijk voorgeschreven doelen. De doelen zijn globaal geformuleerd en schrijven voor waar het onderwijs aan de kinderen zich op richt. Voor bewegingsonderwijs zijn twee kerndoelen vastgesteld, namelijk kerndoel 57 en 58.

57 De leerlingen leren op een verantwoorde manier deelnemen aan de omringende bewegingscultuur en leren de hoofdbeginselen van de belangrijkste bewegings- en spelvormen ervaren en uitvoeren.

58 De leerlingen leren samen met anderen op een respectvolle manier aan bewegingsactiviteiten deelnemen, afspraken maken over het reguleren daarvan, de eigen bewegingsmogelijkheden inschatten en daarmee bij activiteiten rekening houden.

Elk leergebied wordt voorafgegaan door een karakteristiek waarin staat waar het leergebied op hoofdlijnen over gaat en wat de essentie ervan is. De karakteristiek voor bewegingsonderwijs luidt als volgt:

"Kinderen bewegen veel en graag. Dat zien we bijvoorbeeld op het schoolplein tijdens het buitenspelen van de kleuters. Het behouden van die actieve leefstijl is een belangrijke doelstelling van dit leergebied. Om dat doel te bereiken leren kinderen in het bewegingsonderwijs deelnemen aan een breed scala van bewegingsactiviteiten, zodat ze een ruim 'bewegingsrepertoire' opbouwen. Dat repertoire bevat motorische aspecten, maar ook sociale vaardigheden. Leerlingen ervaren de hoofdbeginselen van de belangrijkste bewegings- en spelvormen in aansprekende bewegingssituaties. Het gaat daarbij om bewegingsvormen als balanceren, springen, klimmen, schommelen, duikelen, hardlopen en bewegen op muziek. En om spelvormen als tikspelen, doelspelen, spelactiviteiten waarbij het gaat om mikken, jongleren en stoeispelen. Vanuit dit aanbod zullen kinderen zich ook kunnen oriënteren op de buitenschoolse bewegings- en sportcultuur en de meer seizoengebonden bewegingsactiviteiten. De meeste bewegings- en sportactiviteiten worden gezamenlijk ondernomen en dus is het nodig om te leren afspreken wat de regels zijn, hoe die na te leven en wie welke rol speelt. Verder hoort daarbij elkaar helpen, op veiligheid letten, elkaars mogelijkheden respecteren en eigen mogelijkheden verkennen. Het is eigen aan 'bewegen' dat er plezier aan te beleven valt. Dat plezier is van groot belang voor een blijvende deelname aan bewegingsactiviteiten."

De karakteristiek geeft een aanduiding van de belangrijkste bewegings- en spelvormen, zoals die in kerndoel 57 worden genoemd. Daarnaast maakt de karakteristiek kerndoel 58 meer concreet, door de sociale vaardigheden binnen bewegingsactiviteiten toe te lichten.

In deze kerndoelen is het *Basisdocument bewegingsonderwijs voor het basisonderwijs* herkenbaar. Dit basisdocument is enkele jaren voor het opstellen van de kerndoelen verschenen. Hiermee heeft de vakwereld van het bewegingsonderwijs (vakvereniging, alo's en pabo's, vakleerkrachten en SLO) een standaard voor de kwaliteit van het bewegingsonderwijs geformuleerd en is er een breed draagvlak ontstaan voor de wijze waarop de inhoud zijn geordend. Alle methodes, leerlingvolgsystemen en planningsinstrumenten die na die tijd zijn verschenen liggen inhoudelijk dicht aan tegen de ordening van de inhoud zoals die in het basisdocument is gepresenteerd.

Nog steeds gebruiken (vrijwel) alle opleidingen (zowel ALO als Leergang vakleraar via pabo) het basisdocument en veel vakleerkrachten en –specialisten geven lessen die zijn terug te voeren op het basisdocument. Daarom is het legitiem om het basisdocument nog steeds als vertrekpunt te nemen voor de uitwerking van de kerndoelen bewegingsonderwijs. Alle nieuwe methodes e.d. hebben eigen accenten gelegd en geven een eigen invulling aan het kader dat is geschapen met het basisdocument, maar vormt geen breuk hiermee.

Inhoud en ordening

In het basisdocument zijn twaalf leerlijnen uitgewerkt met daarbinnen enkele deelgebieden. Deze deelgebieden worden bewegingsthema's genoemd. Het gaat om de volgende leerlijnen:

	Leerlijnen	Deelgebieden (bewegingsthema's)
1	Balanceren	Balanceren Rijden Glijden Acrobatiek
2	Klimmen	Klauteren Touw klimmen
3	Zwaaien	Schommelen Hangend zwaaien Steunend zwaaien
4	Over de kop gaan	Over de kop gaan
5	Springen	Vrije sprongen Steunspringen Loopspringen Touwtjespringen Ver- en hoogspringen
6	Hardlopen	Hardlopen
7	Mikken	Wegspelen Mikken
8	Jongleren	Werpen en vangen Soleren Retourneren
9	Doelspelen	Keeperspelen Lummelspelen Aangepaste sportspelen
10	Tikspelen	Tikspelen Afgooispelen Honkloopspelen
11	Stoeispelen	Stoeispelen
12	Bewegen op muziek	Bewegen n.a.v. het tempo van de muziek Bewegen n.a.v. de frasering van de muziek Een dans uitvoeren op muziek

De bewegingsthema's binnen de verschillende leerlijnen hebben soms meer en soms minder overeenkomsten. De kern van deze bewegingsthema's is dat wat een kind in één bewegingsthema leert, het leerproces in een ander bewegingsthema binnen dezelfde leerlijn ondersteunt. Wat de kinderen leren in een schommelsituatie, helpt hen bij het leren van het ringzwaaien met halve draai (hangend zwaaien). Wat de kinderen leren in een lummelsituatie helpt hen bij het leren van een aangepast sportspel in de leerlijn doelspelen.

Voor iedere leerlijn en voor alle bewegingsthema's zijn kernactiviteiten beschreven per leeftijdsgroep (groep 1-2, 3-4, 5-6, 7-8). Deze kernactiviteiten geven weer in welke stappen het leerproces in de leerlijn kan verlopen en welke tijdsinvestering het (ongeveer) vraagt om van de eenvoudigste activiteiten in groep 1-2 naar de complexe activiteiten in groep 7-8 te komen. Daarnaast zijn de kernactiviteiten zo gekozen dat het voor 90% van de kinderen haalbaar is, maar dat er wel voor iedereen (zowel de mindere bewegers als de betere bewegers) een bewegingsuitdaging aanwezig is en er iets te leren valt in de activiteit.

In iedere klas zijn de verschillen in bewegingsniveau tussen de kinderen groot. Deze verschillen zijn teruggebracht tot vier niveaus, namelijk

- zorgniveau – kan meestal (net) niet deelnemen aan de activiteit, of alleen met heel veel hulp;
- niveau 1 – de activiteit lukt meestal, maar het gaat niet goed, de kinderen halen het net;
- niveau 2 – de activiteit lukt met een behoorlijke stabiliteit, regelmaat en doelmatigheid;
- niveau 3 – de activiteit lukt zo gemakkelijk dat een nieuwe uitdaging binnen de activiteit wordt gezocht, de kinderen gaan meer risico nemen (waardoor het soms ook mislukt).

De kinderen die deelnemen op het zorgniveau leren niets of bijna niets omdat ze geen bewegingservaring opdoen in de activiteit.

Naast de bewegingsdoelen worden ook sociale doelen uitgewerkt in het basisdocument. Dit worden de reguleringsdoelen genoemd. Het gaat om aspecten van de activiteit waarin de kinderen een bijdrage leveren aan het op gang houden van de onderwijsactiviteit. Als kinderen dit leren kunnen zij ook op andere plaatsen met andere kinderen deze activiteiten doen, zonder de aanwezigheid van een leerkracht, een scheidsrechter of een trainer. Ook kunnen de kinderen anderen helpen in hun leerproces en hun eigen bewegingsmogelijkheden beter inschatten.

De volgende reguleringsdoelen zijn in het basisdocument uitgewerkt:

Ten aanzien van het arrangement:

1. (onder leiding) een veilig bewegingsarrangement helpen inrichten;
2. herstellen en aanpassen van het arrangement;

Ten aanzien van regelingen:

3. handelen volgens afgesproken regels;
4. afspraken maken over team- en groepsindeling;
5. verdelen en wisselen van taken en functies;
6. hulpverlenen bij een activiteit.

Ten aanzien van reflecteren:

7. reflecteren over het eigen (bewegings)handelen en reflecteren over de activiteit;
8. een inschatting maken van eigen bewegingsmogelijkheden;
9. stimuleren en coachen van anderen (op basis van eenvoudige beoordelingsprincipes).

Voor deze negen reguleringsdoelen zijn niveauiduidingen geformuleerd, zonder de niveaus te koppelen aan leeftijdsgroepen. Het niveau waarop kinderen bijvoorbeeld kunnen *handelen volgens afgesproken regels* is van veel verschillende factoren afhankelijk, zoals de groepssamenstelling en de manier waarop het winnen en verliezen worden geaccentueerd. Ook de gevaarsfactoren in een activiteit spelen een rol bij het niveau waarop kinderen bevestigd worden om *hulp te verlenen*: kinderen verlenen niet zelfstandig hulp bij saltospringen, maar in een aantal gevallen wel bij het afspringen bij het ringzwaaien. Bij iedere kernactiviteit waarvoor de deelnameniveaus zijn uitgewerkt, zijn ook reguleringsdoelen beschreven die passen bij deze activiteit.

In de bijlage worden enkele voorbeelden uit het basisdocument gegeven. Ze geven een beeld van de manier waarop de vier niveaus van deelname zijn beschreven, en van de koppeling van deze niveaus aan het arrangement en de opdracht van de activiteit. Daarnaast wordt zichtbaar welke reguleringsdoelen concreet aan de orde gesteld kunnen worden bij een kernactiviteit.

Niveau groep 8

In groep 8 wordt verwacht dat de kinderen de kernactiviteiten aangeboden krijgen die in het basisdocument voor groep 7-8 beschreven zijn. Dit is de eerste eis die gesteld kan worden aan het niveau voor het bewegingsonderwijs in groep 8. Daarnaast wordt verwacht dat gemiddeld 40% van de kinderen op niveau 1 deelneemt, 30% op niveau 2, 20% op niveau 3 en 10% de activiteit (net) niet kan. Dit is de tweede dimensie van het niveau binnen het bewegingsonderwijs. In plaats van de kernactiviteiten uit het basisdocument kunnen ook andere bewegingsactiviteiten worden aangeboden waarin vergelijkbare elementen zitten en dezelfde basis gelegd wordt voor meer complexe activiteiten. Voor het wenselijk niveau van groep 8 zou hieruit geconcludeerd kunnen worden dat het minimaal niveau 1 van een kernactiviteit van groep 7-8 is. Dit is echter ten dele waar. Het is voor het leerproces van de kinderen belangrijk dat er ook betere bewegers aanwezig zijn, zodat de kinderen zien en ervaren hoe de activiteit op een andere manier kan worden uitgevoerd. Waarschijnlijk is de kans van slagen op een sportvereniging groter als kinderen wat beter zijn dan niveau 1.

Voor de reguleringsdoelen is het nog moeilijker een gewenst niveau te formuleren voor groep 8. De reguleringsdoelen zijn activiteits- en groepsafhankelijk. Bovendien kunnen veel reguleringsdoelen niet door alle kinderen in de vier of vijf keer dat de activiteit wordt aangeboden in een jaar getoond of geoefend worden.

5. Suggesties voor de peiling

De activiteiten

In de peiling moeten activiteiten gekozen worden die een goede afspiegeling zijn van het programma dat op de meeste scholen wordt gevolgd. Er zijn echter geen harde cijfers over het aanbod binnen de lessen bewegingsonderwijs, en er zijn vrijwel zeker verschillen. Een grote groep leerkrachten die bij de samenstelling van deze domeinbeschrijving is geraadpleegd, hanteert de verdeling van tijd over de twaalf leerlijnen uit het basisdocument bewegingsonderwijs. In die planning is 8% witte ruimte gelaten, om leerkrachten de mogelijkheid te geven langer stil te staan bij moeilijke activiteiten, activiteiten te herhalen die de kinderen extra aantrekkelijk vinden, of bijzondere activiteiten te plannen die moeilijk in de twaalf leerlijnen ondergebracht kunnen worden. De verdeling van lestijd over de verschillende leerlijnen uit het basisdocument lijkt nog steeds een goede afspiegeling te zijn van de praktijk op veel scholen.

De vier leerlijnen die het meest worden aangeboden in groep 7-8 zijn Jongleren (11%), Tikspelen (12%), Springen (13%) en Doelspelen (14%). De leerlijnen die het minst worden aangeboden in groep 7-8 zijn Over de kop gaan (3%), Hardlopen (3%), Stoeispelen (3%) en Klimmen (4%). In de praktijk betekent 3% van de onderwijstijd dat in één jaar een hele leerlijn (twee of drie activiteiten voor een kleine leerlijn) acht of negen keer tien minuten aan bod gekomen is.

In het PPON onderzoek van 2006 is geen algemeen beeld gegeven van de prestaties van de kinderen over de leerlijnen Tikspelen en Doelspelen, omdat het te moeilijk bleek de verschillende rollen en functies ten opzichte van elkaar af te wegen. In een peiling naar het bewegingsniveau aan het eind van het basisonderwijs mogen de leerlijnen Tikspelen en Doelspelen niet ontbreken gezien de omvang van het aanbod in het curriculum en de betekenis van deze leerlijnen in het voortgezet onderwijs.

In dit stadium is het moeilijk om te adviseren welke activiteiten moeten worden geselecteerd als peilingsactiviteiten. Dit hangt af van de methode van peilen, de hoeveelheid tijd die er voor wordt uitgetrokken, de deskundigheid van de observatoren, het aantal activiteiten enzovoort. Bij de uitwerking van het peilingsinstrument is het van belang dat er verschillende vakexperts betrokken zijn.

Testomgeving

Om het bewegingsniveau van kinderen adequaat te bepalen, behoort de test afgenomen te worden in de eigen gymzaal of accommodatie. De toestellen verschillen per zaal (denk aan open of gesloten springkasten), de grootte (en dat beïnvloedt aanlooptijd, ruimtebeleving), de hoogte (lengte van touwen en ringen). Speciale accommodaties waar het PPON onderzoek is gehouden, zoals sporthallen en zalen bij een ALO, veroorzaken ruis in de scores.

Om de peiling vriendelijk (pedagogisch verantwoord) te laten zijn voor de zwakkere bewegers, moeten de peilingsactiviteiten voldoende mogelijkheden bieden om op verschillende niveaus mee te doen. Eventueel ook niveaus die onder het minimaal gewenste niveau liggen behoren aangeboden te worden, om voor de betreffende kinderen een acceptabele situatie te maken.

Criteria

In het PPON onderzoek van 2006 werden de scores teruggebracht tot een wel of niet correct resultaat. Als er gekozen wordt voor een tweepuntschaal (wel of niet correct uitgevoerd) moet de cesuur echter liggen het niveau zorg en niveau 1 van het basisdocument. Dat houdt in dat de kinderen de activiteit in ieder geval net kunnen. In het onderwijs is er dan de kans om hier beter in te worden en op een sportvereniging kunnen de kinderen met plezier deelnemen aan de activiteit. In een onderzoek naar de Basic Motor Competencies kiezen de betrokken landen (op dit moment Duitsland, Zwitserland en Luxemburg) ook voor een tweepuntschaal. De gehanteerde criteria in 2006 voor een correcte uitvoering gingen in verschillende activiteiten wel verder dan niveau 1 (bijvoorbeeld bij balanceren over een stabiel vlak en bij touwzwaaien met landing in de achterzwaai).

Aan de andere kant valt er veel voor te zeggen om een driepuntschaal in te voeren, vergelijkbaar met niveau zorg, niveau 1 en niveau 2 en 3 van het basisdocument. Bij kinderen die in een leerlijn op niveau 2 of 3 de activiteiten uitvoeren, is er waarschijnlijk meer kans dat ze langere tijd een zelfde soort bewegingsactiviteit doen (bij een sportvereniging, of in een andere context).

Ook het aantal pogingen waarin de kinderen kunnen laten zien wat ze kunnen is van belang. Bij de kinderen die deelnemen op niveau 1 lukt de activiteit af en toe niet. Kinderen die deelnemen op niveau 3 nemen meer risico., Dat kan leiden tot een goede actie, maar het kan ook mislukken. Daarom moet ieder kind bij elke peilingsactiviteit de gelegenheid hebben om de uitvoering verschillende keren te tonen. Het aantal keer dat noodzakelijk is, is afhankelijk van de activiteit. Degenen die de peiling afnemen, de kinderen observeren en de scores voor de uitvoering bepalen, moeten veel ervaring hebben met deze activiteiten voor deze leeftijdsgroep, omdat het gaat om kleine details die slechts een fractie van een seconde te zien zijn. Als gekozen wordt voor het maken van videobeelden en de scores achteraf worden bepaald, kunnen de beelden in geval van twijfel opnieuw worden afgespeeld.

Reguleringsdoelen

De reguleringsdoelen zijn voor alle leerkrachten belangrijk in het bewegingsonderwijs. Daarom ligt het voor de hand om ook deze doelen te peilen. De gekozen aspecten waarop kan worden gepeild zijn moeilijker in kaart te brengen voor alle kinderen, omdat de frequentie waarin deze aspecten voorkomen aanmerkelijk lager ligt dan de uitvoering van de activiteiten. In één les komt het bijvoorbeeld zo weinig voor dat een kind initiatief moet nemen bij het wisselen van tikkers (wisselen van functie), dat alle kinderen dit kunnen laten zien. Ook andere aspecten zijn moeilijk te beoordelen voor alle kinderen. Als de reguleringsdoelen op het niveau van de klas worden gepeild in plaats van individueel levert het ook relevante informatie op. Het lijkt goed om de reguleringsdoelen vooral in te perken tot die aspecten die te maken hebben met het zelfstandig op gang houden van de bewegingsactiviteiten (herstellen en aanpassen van het arrangement, indelen van teams of groepen, wisselen van taken en functies en eventueel hulpverlening).

Ook de beleving van de les bewegingsonderwijs door de kinderen zou gepeild kunnen worden. Waarden de kinderen de bewegingsactiviteiten tijdens de les en hebben de kinderen een positieve grondhouding ten opzichte van bewegen? Dit kan individueel gepeild worden.

De bevoegdheden

Bij de peiling is het wenselijk om een onderscheid te maken tussen vakleerkrachten (afgestudeerd aan de ALO), vakspecialisten (afgestudeerd aan de pabo met een afgeronde Leergang vakleraar via pabo, die minstens twee volledige dagdelen bewegingsonderwijs geven aan verschillende klassen), en groepsleerkrachten (al dan niet met afgeronde Leergang, die alleen de eigen klas lesgeven). Eerdere onderzoeken geven hier kwaliteitsverschillen aan.

Kwaliteit bewegingsonderwijs

Voor het bepalen van de kwaliteit van de lessen bewegingsonderwijs zijn andere factoren van minstens evenveel belang als het bepalen van het deelnameniveau van de kinderen. Hierbij valt te denken aan:

- Geeft de leerkracht gedifferentieerd les, valt er voor iedereen in de les iets te leren?
- Geeft de leerkracht leerhulp?
- Probeert de leerkracht de kinderen enthousiast te maken en te houden voor de bewegingsactiviteiten?
- Heeft de leerkracht een planning?
- Komen aspecten van andere leergebieden gericht terug in de lessen bewegingsonderwijs (en andersom)?
- Worden ook activiteiten (incidenteel of structureel) aangeboden die niet in de leerlijnen kunnen worden ondergebracht?

De kwaliteit van het bewegingsonderwijs op de school wordt mede bepaald door het aanbod van naschoolse activiteiten, sport- en speldagen, de aandacht voor het buiten spelen van de kinderen en het op orde houden van de inrichting van de accommodatie.

Speciaal onderwijs

Bij een peiling van het bewegingsonderwijs in het speciaal onderwijs moeten belangrijke aanpassingen worden gedaan. De kerndoelen voor het speciaal onderwijs zijn niet hetzelfde als voor het primair onderwijs en bovendien zijn er binnen het speciaal onderwijs twee verschillende sets kerndoelen, afhankelijk van de beperking die de kinderen hebben. Daarnaast zijn de verschillen binnen de scholen groot, door onder andere de combinatie van beperkingen. Kinderen in een rolstoel komen meer voor in het speciaal onderwijs dan in het regulier onderwijs. Dit heeft grote consequenties voor de keuze van de peilingsactiviteiten.

6. Werkwijze domeinbeschrijving bewegingsonderwijs

Werkwijze

Na oriënterende gesprekken is het eerste concept van deze domeinbeschrijving geschreven en voorgelegd aan verschillende groepen op een adviesbijeenkomst in september 2015. Op de adviesbijeenkomst waren twintig vakexperts aanwezig. Dit waren opleiders van de ALO, pabo, vakleerkrachten, coördinatoren van netwerken bewegingsonderwijs, vertegenwoordigers van de vakvereniging, leden van de adviesgroep Gezonde school van de PO-Raad, methodemakers en een groepsleerkracht.

Een aparte bijeenkomst voor groepsleerkrachten die bewegingsonderwijs geven is niet doorgegaan vanwege gebrek aan belangstelling. Daarop zijn belangrijke vragen uit de domeinbeschrijving voorgelegd aan een groep die de leergang Vakleraar bewegingsonderwijs via pabo volgt.

Ook heeft een gesprek plaatsgevonden met een vertegenwoordiger van de PO-Raad.

Samen met OCW en de inspectie is gekeken welke consequenties deze adviezen hebben voor het concept van de domeinbeschrijving.

Opmerkingen

Tijdens de bijeenkomsten bleek veel draagvlak voor de domeinbeschrijving. Verschillende aanvullingen die op deze bijeenkomsten naar voren zijn gebracht, zijn in de beschrijving ingevoegd. Enkele opmerkingen konden niet worden verwerkt, omdat die buiten het kader van de opdracht vallen, zoals voorstellen voor aanpassing van de kerndoelen of de resultaten van het schoolzwemmen.

Een groot deel van de vakexperts vraagt zich af wat de waarde van de peiling is. De belangrijkste waarde lijkt gelegen in het vervolg op de peiling als de inspectie scholen bezoekt en ook naar lessen bewegingsonderwijs kijkt en praat met de leerkracht over verschillende kwaliteitsaspecten van het bewegingsonderwijs.

De PO-Raad vreest dat de domeinbeschrijving en de peiling leiden tot een inperking van de vrijheid van onderwijs.

Referenties

Brouwer, B., Berkel, M. van, Mossel, G. van & Swinkels, E. (2015). *Bewegingsonderwijs en sport: Vakspecifieke trendanalyse*. Enschede: SLO.

Greven, J., & Letschert, J. (2006). *Kerdoelen Primair Onderwijs*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Mooij, C., Berkel, M. van, Consten, A., Danes, H., Geleijnse, J., Graft, M. van der & Tjalsma, W. (2011). *Basisdocument bewegingsonderwijs voor het basisonderwijs* (6e gewijzigde druk). Zeist: Jan Luiting Fonds.

Reijgersberg, N., Werff, H. van der & Lucassen, J. (2013). *Nulmeting bewegingsonderwijs*. Utrecht: Mulier Instituut.

Mooij, C., & Berkel, M. van. (2008). *TULE - Bewegingsonderwijs*. Enschede: SLO.

Bijlage

Deze bijlage beschrijft enkele kernactiviteiten van groep 7-8 uit het *Basisdocument bewegingsonderwijs* met de niveaus van deelname en daarbij passende reguleringsdoelen. De bijlage is om een indruk te geven van de manier waarop de kernactiviteiten in het basisdocument zijn uitgewerkt en **niet** als voorstel voor de te kiezen peilingsactiviteiten.

Koprollen op verhoogde dikke mat vanuit trampoline na een afloop

Arrangement	Dikke mat als rolvlak (hoogte rolvlak 120 cm) Drie banken als draagvlak voor de mat Eén kast (drie of vier delen) als draagvlak voor de banken (80 cm hoog), bovenblad op kast Eén matje op de grond achter de banken Eén minitramp (gewone stand) Eén kast (drie of vier delen) als aanloopvlak voor de minitramp (80 cm hoog) Eventueel bescherming (dikke doek of matje) tussen de poten van de banken en de kast en een opstapje voor de eerste kast Hulpverlener
Opdracht	'Ga op de aanloopkast staan, spring in de minitramp en maak een koprol op de mat'
Niveau	Uitvoeringswijze
Zorg	Rolt niet of met hulp
1	Rolt na een rustige sprong uit de trampoline, zet de draai snel en na weinig steun in, blijft laag en landt met een rechte rug en/of gaat scheef
2	Veert met enige hoogte uit de minitramp, steunt, maakt zich tijdens het rollen klein en komt tot zit
3	Loopt snel aan, maakt een hoge in- en uitsprong, steunt kort, rolt snel en met ruimte boven de mat en komt tot hurkzit of stand

Reguleringsdoelen

- Helpt bij het herstellen van het arrangement;
- Complimenteert de ander bij een goede uitvoering;
- Waarschuwt een medeleerling als die teveel risico wil nemen;
- Wacht tot de mat leeg is;
- Wacht tot de hulpverlener(s) oplet(ten).

Wendsprong vanuit minitramp over hoge kast

Arrangement	Kast (min één deel) in de breedte Minitramp voor de kast als afzetplaats Landingsmat achter de kast Aanloop 7 meter over de grond
Opdracht	'Loop rustig richting kast, zet met twee voeten af in de minitrampoline, zet je handen (in het verlengde van de aanloop) neer, spring over de kast en land met je gezicht in de richting waar je vandaan kwam'
Niveau	Uitvoeringswijze
Zorg	Springt op de kast of raakt de kast bij het passeren
1	Springt over de kast, steunt op de handen landt in balans
2	Springt over de kast, steunt op de handen, de heupen zijn tijdens de steunfase boven de armen en landt in balans met het gezicht in de aanlooprichting
3	Zweeft aan naar de kast, zet af met de handen waardoor er een afzweeffase ontstaat en landt in balans

Reguleringsdoelen

- Helpt bij het op maat aanpassen van het arrangement;
- Verleent hulp met de klemgreep bij de bovenarm;
- Maakt de keuze of de springer wel of niet vastgepakt moet worden.

Uittikslagbal

Arrangement

Speelveld is een halve gymzaal
slagperk is één van de hoeken
Diagonale scheiding van het speelveld
Twee kastdeksels met pittenzakken in het speelveld aan
weerszijden van de middenlijn

Opdracht

Maximaal zes (velders) tegen zes (lopers)
'Slagpartij: sla de bal in het speelveld en probeer zonder getikt te
worden één of twee punten te maken door één of twee pittenzakken
te veroveren en terug te keren in het slagperk.
Veldpartij: probeer te voorkomen dat de slagman/loper punten
maakt door deze uit te tikken. De spelers in het veld mogen lopen
met de bal, maar de diagonaal niet passeren (de looper mag dit wel)'

Niveau

Uitvoeringswijze

	<i>Loper</i>	<i>Velder</i>
Zorg	Wordt steeds getikt zonder een pittenzakje te veroveren. Loopt naar de zakjes in hetzelfde vak als waar de velders de bal hebben	Is zelden betrokken bij een actie waarbij een looper getikt wordt, staat op ongunstige tikposities en speelt niet of te laat over
1	Plaatst de bal gunstig in het veld en reageert op de acties van de veldspelers zodat regelmatig een zakje veroverd wordt (één van de twee beurten)	Is regelmatig betrokken bij een actie waarbij een looper getikt wordt, staat op gunstige tikposities en speelt de bal tijdig over naar een tikker bij het slagperk
2	Veroverd regelmatig twee zakjes door onderweg te anticiperen op de acties van de veldspelers	Is vaak betrokken bij een actie waarbij een looper getikt wordt door en slimme keuze te maken tussen overspelen en lopen, speelt ook aanvallend over (in de richting van de looper)
3	Veroverd vrijwel altijd twee zakjes door acties van de veldspelers uit te lokken waardoor hij zonder getikt te worden door kan lopen	Neemt initiatief tot acties waarbij de looper getikt wordt, speelt over of maakt schijnbewegingen zodat de looper een richting opgedrongen krijgt

Reguleringsdoelen

- Handhaaft zelf de regels;
- Houdt puntentelling bij;
- Maakt het voor zichzelf moeilijker door als velder niet meer te lopen of als looper twee zakjes te veroveren;
- Coacht medespelers;
- Kiest na overleg een gunstige veldopstelling.

SLO heeft als nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling een publieke taakstelling in de driehoek beleid, praktijk en wetenschap. SLO heeft een onafhankelijke, niet-commerciële positie als landelijke kennisinstelling en is dienstbaar aan vele partijen in beleid en praktijk.

Het werk van SLO kenmerkt zich door een wisselwerking tussen diverse niveaus van leerplanontwikkeling (stelsel, school, klas, leerling). SLO streeft naar (zowel longitudinale als horizontale) inhoudelijke samenhang in het onderwijs en richt zich daarbij op de sectoren primair onderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs. De activiteiten van SLO bestrijken in principe alle vakgebieden.

Piet Heinstraat 12
7511 JE Enschede

Postbus 2041
7500 CA Enschede

T 053 484 08 40
E info@slo.nl
www.slo.nl

 [company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)

 [SLO_nl](https://twitter.com/SLO_nl)

slo